

7. Az emberiség krónikája. Bp., 1991. 861.
8. Britannica Hungarica. Bp., 1995. 3. köt. 670.
9. A XX. század krónikája. Bp., 1994. 196.
10. Britannica 3. köt. 670.
11. Európa története, 112.
12. Népszava, 1916. április 28. 4.
13. Népszava, 1916. április 29. 3-4.
14. A. J. P. Taylor, 110-112.
15. A XX. század krónikája 196.
16. Népszava, 1916. április 27. 3.
17. Népszava, 1916. április 29. 3-4.
18. Népszava, 1916. április 30. 6-7.
19. Népszava, 1916. május 3. 4-5.
20. Népszava, 1916. május 4. 4-5.
21. Népszava, 1916. május 5. 4-5.
22. Népszava, 1916. május 9. 2.
23. Népszava, 1916. május 10. 4.
24. Népszava, 1916. május 11. 5.
25. Népszava, 1916. május 12. 3.
26. Népszava, 1916. május 14. 3.
27. Népszava, 1916. május 15. 2.
28. Népszava, 1916. június 30. 5.
29. Britannica 3. köt. 670.
30. Michael O'Riordan: Lenin Írország történetében = Béke és szocializmus 13/1970 4. sz. 65-70.
31. Britannica 3. köt. 670.
32. Maron Ferenc: A három évszázados gyűlölet földje = Magyar Nemzet 25/1969 202. sz. 10.

Szebenyi Nándor

Terror Észak-Írországban

Augusztus 14-én egy kis sétát

Tettünk a Bombay Streeten,

S kipróbáltuk a szart,

Amit találtunk itten.

Vittünk egy kis benzint, volt egy-két

Fegyverünk,

S a szarházi féniek

Fölálltak ellenünk.

(Egy protestáns elítélt „költeménye”)¹

„Mi, angolok úgy érezzük, méltatlanul bántunk veletek. Azt hiszem, a történelem az oka.”²
Észak-Írország és a terrorizmus együttes említése minden bizonnyal az IRA akcióit juttatja mindenki eszébe. A helyzet viszont nem ilyen egyértelmű. Kétségtelen, hogy a katolikus csoportok clószerezettel emlegetik a múltban elszenvedett sérelmeiket, ám a történelmet nem

lehet felelőssé tenni napjaink erőszakos cselekedeteiért, nem lehet a „jogos” igények hangzatos jelszava mögé bújni.

II. Henrik (1154–89) 1166-ban megkezdi Brian Boru földjének meghódítását, 1171-ben Dublin alapításával állandósul az angol jelenlét a szigeten, évszázados öldöklést és csatározásokat indítva el. Az első diszkriminációs törvények 1367-ben születtek, mely kimondja, hogy az írek nem fordulhatnak bírósághoz, nem hallgathatnak olyan templomban misét, ahol püspök vagy apát celebrál, az angoloknak tilos írekkel házasodni, fegyvert, lovat írnek eladni, és tilos ír művészek pártolása.

1541-től az angol uralkodók már az Írország királya címet is viselik, 1560-ban pedig I. Erzsébet (1558–1603) próbálja bevezetni a protestantizmust, mely tömeges kivándorlásokat és zavargásokat okozott, s nemzeti hovatartozásuk jelként megmaradtak katolikusoknak.

Amikor I. Károly 1640-ben összehívja a parlamentet, megcsillan a remény az írek előtt, hátha sikerül lerázni magukról az angolokat. 1641-ben általános felkelés robban ki, megalakul Kilkennyben a Katolikus Föderáció 1642-ben, mely a harcok helyett az alkotmányos vita módszerét választja. Az angol polgárháború befejeztével azonban Cromwell Dublinban partra száll, és az országból mészárszéket csinál, 1649–58 között az ország lakosságának a száma felére csökken, nők és gyermekek ezreit adják el rabszolgának, csak a droghedai mészárlásban több mint háromezer ártatlan ember halt meg. A katolikusok földjeit protestáns, elsősorban skót telepesek kapják, ennek következtében Ulster területéről gyakorlatilag eltűntek az írek, épp ezért volt mindig, még ma is, Ulster a korona legerősebb támasza Írországban. 1798 januárjában ismét egy nagyobb felkelés robban ki, ezt június 21-én az angolok leverik, s e dátum mai napig a kétszáz éves északír Orange Order (Orániai Rend) egyik fontos ünnepe, minden évben hatalmas felvonulásokat tartanak, s attól sem riadnak vissza, hogy a katolikus gettókba menve provokálják az ott élőket.

1858-ban megalakul az Irish Republican Brotherhood (Ír Köztársasági Testvériség, IRB), mely 1916-ban megszűnik, helyére az 1917-ben alakított Irish Republican Army (Ír Köztársasági Hadsereg, IRA) lépett; szintén 1858-ban amerikai emigráns írek megalakítják a fěníanusok szövetségét, melyet az 1867-es sikertelen felkelésük után az angolok felszámolnak. Az 1907-ben alakult nacionalista párt, a Sinn Féin az 1918-as választásokon elsőprő győzelmet aratott Írországban, már-már azt lehetett hinni, hogy 1916 húsvétja után talán a parlamentben történnek majd a csatározások, nem az utcán (megjegyzendő, hogy a Sinn Féin jelentése Mi magunk, nem pedig Egyedül vagyunk, ahogyan azt néhány igen eredeti magyar kútfő meghatározta; a sajnálatos tévedés oka talán a Sinn Féin egyik jelszava lehetett, a Sinn féin amhainn!, azaz Egyedül mi magunk!).

A századforduló táján azonban már egyre nyilvánvalóbb lett az a tény, hogy Írország „gyarmati” státusza tovább nem tartható fenn, talán ezért alakult meg a protestánsok „önvédelmi” szervezete, az Ulster Volunteer Force (Ulsteri Önkéntes Haderő, UVF). A húsvéti felkelés után az illegalitásba vonult ír kormányzat megalakította fegyveres önvédelmét, az IRA-t. Az 1919–21-es függetlenségi harc után kikialtott Ír Szabadállam megalakulását követően az IRA két részre szakadt, az egyik csoport az új állam hivatalos hadserege lett (az, amelyik elfogadta az angolokkal kötött egyezményt), a másik Eamonn de Valera vezetése alatt tovább folytatta a harcot a szétszakított ország egyesítéséért, s kezdte egyre inkább magát a Sinn Féin

földalatti mozgalmának tekinteni. Észak-Írorszáiban 1922-ben be is tiltották a szervezetet, ez Írorszáiban csak 1931-ben történt meg. Miután de Valera 1923-ban beszüntette a gerillaharcot, a már kettészakadt IRA-ban további szakadások történtek, kezdtek egyre inkább a terrorizmus eszközeihez nyúlni.³

A szórványos terrorcselekmények, sikertelen akciók után az IRA 1962-ben letette a fegyvert. Ebben közrejátszott az, hogy merényletek nem váltották be a hozzáfűzött reményeket, s az északír katolikus lakosság sem támogatta harcukat az unionista kormányzat ellen. Ebben az időszakban kezdte felütni fejét a szervezetben a kommunizmus eszméje, ennek egyik képviselője a korábbi harcok kudarcaiba belefáradt Cathal Goulding volt.⁴

* * *

„... *the bayonet flash / and the rifles crash...*”⁵ Az 1962-es fegyverletétel természetesen nem jelentette azt, hogy az IRA feladta volna korábbi elveit. A katolikus lakosság, amely korábban nem szimpatizált a terroristákkal, helyzete mit sem változott, egyre súlyosabb megkülönböztetések érték őket. A választókerületek határait is úgy jelölték ki, hogy a katolikusok lakta körzetekben is protestáns jelölt győzzön, „a katolikus nacionalistákat nem szomszédoknak, még csak nem is potenciális kormányzati partnereknek, hanem az ellenség megtestesülésének tekintették.”⁶

A 60-as években a helyzet polgárháborússá fajult, melyet csak tovább fokozott a B-Specials (B-Gárdisták), a Royal Ulster Constabulary (Királyi Ulsteri Rendőrség, RUC), az Ulster Volunteer Force (Ulsteri Önkéntes Haderő, UVF), az Apprentice Boys (Inaslegények), és a 60-as évek közepén létrehozott Ulster Protestant Volunteers (Ulsteri Protestáns Önkéntesek, UPV) nevű protestáns milíciák és félkatonai szervezetek garázdálkodása. A B-Specials ugyan az RUC kiegészítő egysége maradt egészen 1969-ig, az 1920-ban létrehozott szervezet feloszlásáig, ám a protestáns polgárok megnyugvással vehették tudomásul, hogy a B-Specials helyett máris alakultak újabb osztagok, bár ezek már nyíltan terrorista akciókban tüntették ki magukat.

Az 1912-ben alapított UVF Gustý Spence vezetésével újjáalakult, és 1965-től kegyetlenül irtotta a „kopaszokat”, de az IRÁ-t még ez sem tudta kényszeríteni, hogy ismét fegyverhez nyúljon. Az igazi kiváltó ok az volt, hogy a katolikus lakosság gyakorlatilag a „megtúrt állat” státuszába került, a lakáscsopztási visszaélések, az állami beruházásokban való mellőzöttségük, a munkanélküliség (egy 1981-ből származó adat szerint a katolikusok körében a munkanélküliség 48 %, míg a protestánsoknál ez az arány 15 %, hozzáátéve azt, hogy a katolikusok a másfél milliós országban mindössze csak félmillióan vannak) hatására 1967-ben megalakították a Northern Ireland Civil Rights Association-t (Észak-Írországi Polgárjogi Társaság, NICRA), melyben protestánsok és katolikusok egyaránt részt vettek. A NICRA szervezte tömegdemonstrációkra a brit kormány és a megszámlálhatatlan lojalista hordák erőszakkal válaszoltak, „az így kialakuló láncreakció 1969 augusztusában a polgárháború peremére sodorta az országot.”⁷

A kialakult helyzetben az IRA ismét felvette a fegyvert, de egyben meg is osztotta, 1969-ben kettészakadt. Az Official IRA (Hivatalos IRA) a kompromisszumokat kereste, s próbált végig a tárgyalóasztalnál maradni, ha fegyvert fogott, azt csak az IRA másik szárnyára fogta, míg a Provisional IRA (Ideiglenes IRA) a mai napig működő terrorszervezet maradt, az elmúlt 27 évben az IRA által elkövetett merényletek kivétel nélkül a Provisional IRA számlájára írhatók. 1969-ben pedig végképp elszabadult a pokol, a merényletek, a gyilkosságok, a verekedések mindennaposak lettek.

A UPV felmorzsolódása után Ian Paisley tiszteletes létrehozta a brit kormány segítségével (!) az Ulster Defence Regiment (Ulsteri Védelmi Ezred, UDR) és az Ulster Defence Association (Ulsteri Védszövetség, UDA) nevű bandákat, de hogy a lojalisták biztosak legyenek a dolgukban, 1973-ban létrehoztak egy újabb terrorszervezetet, az Ulster Freedom Fighters-t (Ulsteri Szabadságharcosok, UFF), mely talán a UDA mellett a legvéresebb horda Észak-Írországon, s a UFF követte el a legtöbb felekezeti gyilkosságot.

A protestánsok, legyenek azok polgárok, politikusok vagy egyszerű orgyilkosok, előszeretettel próbálnak meg elbújni a „katolikus-protestáns különbözőség” nem túl vastag fája mögé, de ez már régen nem így van. A lojalisták (protestánsok) egyszerűen ellenségnek tekintik a republikánusokat (katolikusok), és igyekeznek őket az élet minden területéről kiszorítani, a republikánusok pedig megpróbálják kiharcolni azokat a jogokat, ami megilleti őket egy állítólag demokratikus országban.

Ebben a demokrácia legnagyobb múltú országában, legalábbis Észak-Írországon, az egy ember – egy szavazat intézménye ismeretlen volt. A választójog gyakorlatilag a vagyontól függött, akinek saját tulajdonú ingatlana volt, az szavazhatott, az a vagyonos ember például, aki lakások bérbe adásából élt, az akár 15-20 szavazattal is rendelkezhetett. Az ún. Business-szavazat alapján pedig a vállalatok, üzemek is szavazhattak, melyek természetesen protestáns többségűek, de az a katolikus család, amelyik egy bármekkora méretű lakással rendelkezett, az már módosabbnak számított.

A katolikusok számára teljesen lehetetlenné vált a politikai képviseletük, szavazataikat gyakran megsemmisítették, ráadásul gúny tárgyává váltak, mert nem rendelkeznek a közhatalok betöltéséhez szükséges erővel.⁸

A munkanélküliség, az infláció stb. természetesen az egyszerű protestáns embereket is éppen úgy sújtotta, mint a katolikusokat, ám a dolog pikantériája az, hogy ezek az egyre szegényebb protestánsok lettek a „legvadabb” antikatólikusokká, másra nem volt szükségük, csak bűnbakra. Ezt sikerült is megtalálniuk, és éppen az ő vakságuk okozta a „bogsidei csatát” is 1969. augusztus 14-én. Az eredmény nyolc halott, köztük 6 katolikus.⁹

Bernadette Devlin – polgárjogi harcos, már egyetemista korában parlamenti képviselő

1969 augusztusában Derryben és Belfastban harcokká fajult a korábbi zavargás, heten életüket veszítették, és a sérültek száma meghaladta az ezerhatszázát. A brit miniszterelnök, Harold Wilson, augusztus 14-én brit csapatokat vezényelt Észak-Írországba.¹⁰

A brit kormányzat talán itt követte el a legnagyobb hibát, az IRA és a polgárjogi harcosok nem tudták másképp értelmezni a dolgot, mint az ország katonai megszállásaként, és valljuk be, némileg jogosan. Az 1972 januárjában történt mészárlásért, ahol egy derryi felvonuláson 13 ember lelte halálát, köztük tizenévesek („véres vasárnap”), egyértelműen a katonaság tehető felelőssé.

1971. augusztus 9-én Faulkner északír miniszterelnök bevezeti a gyanúsítottak vádemelés és ítélet nélküli internálását, és ha szükséges, kínvallatását. A rendelet életbe lépését követő hat hónapban 2537 (!) ily módon börtönbe vetett ember létezett Észak-Írországbán, természetesen zömében katolikusok.¹¹

Paradox módon a hetvenes évek elején éppen a brit hadsereg „népszerűsítette” az IRÁ-t. Az ártatlan katolikusok meggyilkolása, a polgári lakossággal szembeni indokolatlan agresszió, a folytonos házkutatások miatt az IRA egyre népszerűbb lett a katolikusok körében, ezzel viszszaszerezte azt a támogatottságot, ami a „hőskorban” megvolt.

A Westminster azonban továbbment, 1972. március 24-én megszüntette a Stormont-kormányzatot (az északír parlamentet), és bevezette a közvetlen londoni uralmat. Ezek után nehéz volt megmagyarázni, hogy mindezt a „béke és a rend” érdekében kellett megtenni, bár az igazi kiváltó ok, hogy Faulkner megtagadta a Londonnal való együttműködést biztonsági kérdésekben, erre a brit miniszterelnök, Edward Heath feloszlatta az északír parlamentet. 1972. július 21-én („véres péntek”) az IRA Belfastban huszonkét bombát robbantott, melynek eredménye tizenegy halott és százharminc sebesült lett.

1973-ig tart a Provisional IRA történetének első szakasza, ekkor kezdi el a harcot Seán MacStiofáin vezetésével, aki úgy gondolta, hogy elég a végenincs kompromisszumos javaslatokból, a brit kormányzat csak az időt húzza, viszont ez az ágában sincs bármit is tenni a békés rendezés ügyében. Ezért lett az IRA jelképe a hamvából feltámadó főnix.¹² Persze nemcsak az IRA kezdte meg ekkor újra akcióit, hanem a lojalista csoportok is. Az ezekre adott „válaszok” elszaporodása miatt a brit kormányzat kénytelen volt tárgyalni MacStiofáinnal, aminek eredményeképp a UDA és a UFF a végső leszámolásra készülve egyre több orgyilkosságot hajtott végre, ráadásul olyan katolikus polgárok estek áldozatul, akiknek semmi köze nem volt az IRÁ-hoz, egyszerűen csak nem lojalisták voltak.

MacStiofáin elfogása után Joe Cahill lett az IRA főnöke, majd őt Seamus Twomey és David O'Connell követte. Ekkor kezdődött az IRA történetének újabb fejezete, akcióik nagy része Nagy-Britanniára összpontosult. Ebben a szakaszban, 1974-ben ismerte el a brit kormányzat a Sinn Féint legális politikai erőként, ám ugyanezen évben, november 30-án betiltotta az IRÁ-t mint szervezetet Nagy-Britanniában. 1974-től, O'Connell idejében a szervezet mintha kifulladásra volt, viszonylagos béke uralkodott Észak-Írországbán („csak” kb. 450 ember halt meg ebben az időben valamilyen terrorcselekmény áldozataként), sőt O'Connell az Eire Nua (Új Írország) politikai programját is kidolgozta, mely szerint Írország, Ulstert is beleértve, föderációként működne, ahol a protestánsok némi autonómiát is élvezhettek volna.¹³

1976-ban az IRA egyik akciója során, egy protestáns munkásokat szállító autóbust megállítottak, s 10 embert meggyilkoltak, oly nagy felháborodás történt még a katolikusok körében is, hogy a szervezet támogatottsága szinte a nullával volt egyenlő. Ezt követően az IRA átalakította szervezetét, a klasszikus sejtrendszerű felépítést véve mintaként, aminek a lényege, hogy nem a lakóhely számít a szervezeti felépítettségben, hanem a szakértelem, és senki sem ismer senkit, aki nem a saját sejtjébe van beosztva, ezáltal gyakorlatilag az IRA még a besúgások miatt sem tud teljesen megszűnni.

1976-ban a dublini angol nagykövetet, Christopher Ewert-Biggst az IRA meggyilkolja, majd kiad egy olyan nyilatkozatot, mely szerint „az angol vezetőrétegnek Írország bármely pontján talált akármelyik képviselőjére, legyen az katona, rendőr vagy polgári személy, figyelmeztetés nélkül könyörtelenül lesújtunk.”¹⁴ Tulajdonképpen ezzel kezdődik a Provisional IRA történetének egy újabb szakasza. A vezetést fiatal, radikális belfastiak veszik át, Rory O'Brady mellett a két alelnök David O'Connell és Gerry Adams (ő 1983-ban a Sinn Féin elnöke lett, s a mai béketárgyalások egyik fontos szereplője), akik a hosszú, klasszikus gerilla-hadviselésre rendezkednek be, ismervén a brit kormányzat kivárá jellegű politikáját, vagy inkább taktikázását.

1977-ben Ian Paisley általános sztrájkot rendel el, a munkásokat a UDA segítségével próbálja megfélemlíteni, retorikájában pedig úgy érvel, hogy egy általános munkabeszünetet majd felrázza Londont, és megpróbál a béke érdekében tenni is valamit. A tiszteletes szavai természetesen megtevesztőek, ő nem a békét szerette volna kicsikarni Londonból (nem is sikerült neki), hanem a katolikus „csőcselék” teljes kiűzetését Észak-Írországból.

Az északír helyzettel látványosan 1978-ban foglalkozott nemzetközi szervezet. Az Amnesty International június 13-án kiadott jelentése alapján a deportáltak, politikai foglyok 70-80 %-a ellen nincs semmiféle bizonyíték, a bírák a rendőrök által kivert „vallomások” alapján ítélik el őket, s természetesen a foglyok szinte kivétel nélkül katolikusok.

A látványos és kegyetlen akciók azonban folytatódtak mindkét oldalon. 1979. augusztus 27-én az IRA megöli a királynő unokafivérét, Lord Mountbattent egy Írország partjainál horgonyzó hajón, és az akcióval szinte ugyanabban a pillanatban, máshol, 18 brit katonát is meggyilkolnak.

Alig telik el néhány hónap, és a hírműsorok főszereplője ismét az IRA, pontosabban annak néhány elítélt tagja. 1981. március 1-jén elkezdődik Bobby Sands és társai éhségstrájkja, mellyel az ún. Special Category Statust, politikai foglyokként való elismerésüket akarták kivívni, de később már avval is megelégedtek volna, ha civil öltözetet kapnak a börtönben. Margaret Thatcher természetesen hallani sem akart a terroristák követeléseiről, és elintézettnek tekintette a dolgot, hiszen mindenki saját elhatározásából kezdett el éhezni, és különben sem fog a kormányzat közönséges bűnözőknek engedményeket tenni. Bobby Sands éhségstrájkja május 5-én halállal ért véget, még a pápa külön kérésére sem volt hajlandó abbahagyni azt. 1981 augusztusának közepén még öt éhségstrájkoló bírta, s Kewin Lynch, Kieran Doherty is több mint hetven napig (!) bírta az éhezést.

Az 1954-ben született Bobby Sandst 1976-ban ítélik el 14 évre, mert egy olyan autóban utazott harmadmagával, amelyben egy töltetlen pisztolyt találtak egy ellenőrzés alkalmával. Elgondolkodtató, mint ahogyan elgondolkodtató az is, hogy egy Kenneth Shields nevű UDA

terrorista lakásán tartott házkutatás alkalmával három pisztolyt és mintegy háromszázkilencven lövedéket talált a hatóság, az ezért járó büntetés két év felfüggesztett lett.¹⁵ Thatcher ugyan nem tett engedményeket a raboknak, de ezzel az Ír Köztársaság szembefordult Londonnal, szinte nyíltan szimpatizált az éhségsztrájkolókkal, sőt Michael O'Leary, az ír miniszterelnök helyettese még egy ilyen kijelentést is megkockáztatott: „ha Nagy-Britanniának más miniszterelnöke lenne, az ügy már megoldódott volna.”¹⁶ Az éhségsztrájk ideje alatt az IRA nem maradt tétlen, 1981 márciusa és augusztusa között 51 ember esett áldozatul különböző merényléseknek, közte tíz rendőr, nyolc katona és öt UDA tag, a sebesültek száma elérte az ezret; az anyagi károk értékét már nem is számolták. A brit kormányzat pedig saját maga avatta nemzeti hőssé az éhen halt rabokat hajthatatlansága miatt.

Amíg az egész világ egyenes adásban nézhette Bobby Sands és társai tiltakozását és halál-tusáját, mégsem ez volt a republikánus „szabadságharcosok” leglátványosabb akciója. 1984 októberében Brightonban tartották kongresszusukat a brit toryk, és gyakorlatilag az egész brit kormányzat. 12-én hajnali három órakor azonban a Grand Hotel épületét hatalmas robbanás rázta meg, a hatalmas épület V alakban „szétnyílt”, négyen lelték halálukat, Margaret Thatchernek azonban szerencséje volt, néhány pillanaton múlt csak az élete. Az IRA viszont elszámította magát, vagy csak a szerencse az oka, de ha a terroristák számítása bevált volna, úgy Nagy-Britanniának új kormányt kellett volna felállítania.

A robbantások, merényletek, orgyilkosságok csak követik, követik egymást, minden ilyen cselekmény „csak” válasz a másik fél egyik akciójára, s a 80-as években még úgy tűnt, hogy ennek nem is lesz vége. Az elmúlt huszonhat év mérlege: kb. 3200 halott, több tízezer sebesült, és óriási értékű anyagi károk.

* * *

*Beidh Ár Lá Linn*¹⁷ – A hosszú harc azonban kimerítette az embereket, legyenek azok lojalisták, vagy akár katolikusok. A rengeteg terrorszervezet elvesztette támogatottságát, így működésük kissé anakronisztikussá vált. Talán éppen ezért döntött úgy az IRA 1994 augusztusában, hogy feltétel nélkül leteszi a fegyvert, a UDA egy hónappal később ugyancsak megtette, s elkezdődött a tárgyalás a majdani béketárgyalások feltételeiről. A brit kormány feltétele a tárgyalások megkezdésére az IRA fegyver-beszolgáltatása lett volna, a protész bűnözőkről azonban London hallgatott. Az IRA természetesen nem szolgáltatta be arsenálját (lett volna mit, egy terroristára 1978-

ban kb. nyolc kézfegyver jutott, nem beszélve a rakétákról stb.¹⁸), s így fordulhatott az elő, hogy 1996-ban néhány IRA aktivista újra felvette a harcot.

1996. június 10-re egy olyan találkozót hívtak össze, ahol az összes érdekelt fél részt vesz (ha az IRA, és csak az IRA beszolgáltatja fegyvereit), de addig, amíg a brit kormányzat érdemben semmit sem tesz a békés rendezés ügyében, addig még Észak-Írországból sokáig fogják énekelni, hogy

»... some men fight for silver
And some men fight for gold
But the IRA are fighting for
The land that the Saxons stole.«⁹

Jegyzetek

1. Holland, Jack: Túlon túl hosszú áldozat. Európa Könyvkiadó, Bp., 1985. 72.
2. Joyce, James: Ulysses. Európa Könyvkiadó, Bp., 1986. 27.
3. Benke József: Fényes Ösvény, Szürke Farkasok, Fekete Szeptember. Magvető Kiadó, Bp., 1989. 107.
4. Holland, 273.
5. Részlet a The Merry Ploughman című ír népdalból, jelentése: *a bajonett ragyog / a puská ropog...*
6. Gearty, Conor: Terror. Holnap Kiadó, Bp., 1994. 175.
7. Holland, 272.
8. Gearty, 176.
9. Benke, 112.
10. Gearty, 177.
11. Sugár András: Meddő fa, kráterek. in: Magyarország 1971/45. 9-10.
12. Benke, 113.
13. Benke, 116.
14. Patak Károly: Kráterben. in: Magyarország 1976/31. 11.
15. Acél Endre: „Nyakas, érzéketlen...” in: Magyarország 1981/33. 9.
16. uo.
17. Ír (gael) nyelvű felirat egy belfasti ház falán, jelentése: Eljön a mi napunk.
18. Benke, 120.
19. Részlet a The Merry Ploughman című ír népdalból, jelentése: *néhányan ezüstért harcolnak / Néhányan aranyért / De az IRA azért a földért harcol / amit a szászok elraboltak.*